

УДК 364.26: 008

АНАЛІЗ БІОІНФОРМАЦІЙНИХ І ПСИХОСОМАТИЧНИХ АСПЕКТІВ КУЛЬТОВИХ ПРАКТИК ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Олена ТВЕРДОХЛІБ

НТУУ "КПІ", м. Київ

З метою вивчення біоінформаційних аспектів культових практик трипільської культури методами візуального і логіко-теоретичного аналізу досліджені антропоморфні культові зображення трипільської культури. Виявлені форми трипільських знаків-символів антропоморфних культових зображень, анатомічні і біоенергетичні координати їх розташування, схожість з теологічними, астрологічними, та енергоінформаційними знаками-символами, які використовувалися у культових психосоматичних практиках інших культур, та припущені психосоматичні вправи культових практик трипільської культури.

Ключові слова: біоінформаційні аспекти, психосоматичні вправи, трипільська культура

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові принципи психосоматичних практик релігійно-культових систем історичного періоду йоги, цигуну, бойових мистецтв збагатили скарбницю сучасних систем оздоровлення, спортивного тренування та підготовки фахівців екстремальних професій альтернативними засобами. Вивчення цього різновиду людської діяльності, як виду фізичної культури, у напрацюваннях доісторичного періоду, зокрема релігійно-культової системи трипільської культури, яка на теренах сучасної України у VI–III тис. до н.е. вирішувала задачі духовного, психічного та фізичного виховання населення засобами культових психосоматичних практик [3, 4], залишилося по за увагою фахівців вітчизняної галузі фізичної культури [1], хоча деякі аспекти побіжно розглядалися фахівцями з історії, релігії, філософії, археології [2, 3, 4].

Мета дослідження – вивчення біоінформаційних і психосоматичних аспектів культових практик трипільської культури.

Завдання, методи й організація дослідження. За відсутності писемних джерел, завдання дослідження вирішувалися методами візуального та логіко-теоретичного аналізу антропоморфних культових зображень трипільської культури, представлених в експозиціях музеїв світу і наукових виданнях за алгоритмом: стать, вік, положення тіла, вид, місце розташування і символічне значення декору.

Результати дослідження та їх обговорення. З аналізу інформаційних джерел випливає, що загал антропоморфних культових зображень трипільської культури пластики, мальованого посуду, моделей культових споруд і предметів представляє сакральні образи, ритуали, магичні та обрядові дії [3].

Аналіз культових антропоморфних зображень трипільської культури показав, що їх представлено натуралістично та схематично, образами молодого і середнього віку, в переважній більшості оголеними жіночими, рідше чоловічими, андрогінами, безстатевими, синкретичними. Деякі зображення декоровані у певних зонах тіла знаками геометричних, рослинних і тваринних форм.

Виявлено десять зон, де символічні знаки зустрічаються найчастіше.

Зона голови: трикутник і круг над головою (фігури у динамічних танцювальних положеннях стоячи), по периметру голови німб або корона, круглі наскрізні отвори (жіночі та чоловічі статуетки стоячи і сидячи), паралельні лінії на обличчі (жіночі статуетки).

Зона шиї: ромби (безстатєва статуетка у положенні «Оранта»), крапки (жіночі статуетки сидячи на низькому сидінні та стоячи), паралельні лінії дві, чотири (жіночі статуетки стоячи).

Зона серця: на фронтальній стороні коло з крапками у середині (жіноча статуетка стоячи), трикутники вершинами вгору (жіноча статуетка сидючи на низькому сидінні), на тильній стороні дві однонаправлені спіралі з роздвоєними кінцями і ромб (жіночі статуетки стоячи).

Зона сонячного сплетення: на фронтальній стороні ромби (безстатєва статуетка у положенні «Оранта»), овал (жіноча статуетка сидючи на низькому сидінні), спіралі типу *тайцзи* (жіноча статуетка сидючи на низькому сидінні); на тильній стороні ромб з хрестом і крапками (жіноча статуетка стоячи), від грудей до статєвих органів – стовп (жєзл) (жіночі статуетки сидючи на низькому сидінні), стовбур дерева (жіночі статуетки стоячи).

Зона пупа: спіраль у три з половиною оберти (жіночі статуетки стоячи).

Зона статєвих органів: рівнобедрений трикутник вершиною вниз (жіночі статуетки стоячи та сидючи), коло з наколів навколо чоловічого статєвого органу (чоловіча статуетка стоячи), спіраль у три з половиною оберти з боків яєчок (статуетка фалосу).

Зона сідниць: кола, спіралі, спіралі *тайцзи* (жіночі статуетки стоячи), кола та півкола, навколо крапок і рисок у центрі (жіноча статуетка сидючи).

Зона крижів: кола і спіралі (жіночі статуетки стоячи і сидючи).

Зона стегон: кола, спіралі, трикутники, лінії (жіночі статуетки стоячи і сидючи).

Зона великих суглобів: круги-наліпи, кола, кола у ромбі - колінні суглоби, спіралі – кульшові суглоби (жіночі статуетки стоячи і сидючи).

Культову символіку фахівці з трипільської культури поділяють на два види – символи природи (геоастрологічні, рослинні, тваринні) та магічні символи надприродного світу (коло, ромб, хрест, зуб, меандр, змієвидна форма, лінія) [3, 4]. Ромб або перехрещені ромби символізували запліднене поле, спіраль – небо, захист проти зла, містичну подорож до центру, просвітлення, мудрість та пізнання внутрішньої суті. Спіраль разом із ромбом – символ шлюбу неба-батька із землею-матір'ю. Подвійна спіраль на грудях – небесний символ хмари-блискавки, що надсилає на землю молоко-сім'я-дощ, а спіралі на боках, стегнах, сідницях – символ захисту родючості. На думку фахівців інших галузей науки знаки у вигляді геометричних фігур мали інше значення.

Символ стовп у декорі жіночих зображень трипільської культури подається в області живота вертикально від лона до підборіддя або грудей і має фалосоподібну форму. На наш погляд, ці зображення формою подібні до символів інших культур: *лінги* – давньоіндійського символу творчої та руйнівної енергій Господаря світу бога Шиви; *джеду* – давньоєгипетського символу хребта бога природи, родючості й потойбічного світу Осіріса, місця знаходження житєвих флюїдів; давньоєгипетського *бетелю*; дельфійського *омфалу* або *пупу землі* Античної Греції [2], що уможливує схожість і сакрального змісту.

Роги бика поширені у декорі культових зображень трипільської культури (кістяна платівка у формі морди бика з бітрикутною фігурою стоячи, рогата жіноча статуетка у незначному нахилі в сторону-вперед та рогата бітрикутна жіноча фігура у динамічній ході на кам'яній стелі).

Роги бика, на думку фахівців з трипільської культури, у сакральному сенсі асоціюються із знаком молодого Місяця, образом рогатої Великої Матері, що символізує аспект плодючості, споріднений з образом давньогрецької богині Артеміді. Індуська, шумеро-аккадсько-вавилонська, скандинавська, грецька міфології подають бика, як космічний початок, символ сполучення неба і землі (в образі істоти з головою бика і тілом людини), моря, підземного царства, прабатьків світу і людства. В астрологічному плані бик або роги - панування сузір'я Тельця у зодіаку, сонячний або місячний знак. У містичному сенсі бик та роги бика – це символ, втілення ідеї влади, верховенства, причетності до творення і управління світом, богами, людьми, родючості землі, плідності тварин і людей, володіння таємними знаннями трьох світів: небесного, земного й підземного, творчої, сексуальної та бойової сили, найвищого психосоматичного рівня розвитку (рогатий давньоєгипетський першобог Землі Пта силою думки, при

посередництві звуків биття серця і мови створив світ). Аналогічні символічні значення, за принципом подібності, припустимі, на нашу думку, у тлумаченнях образу бика (рогів бика) в зображеннях трипільської культури.

У декорі антропоморфних культових зображень трипільської культури зустрічаються змієподібні форми чотирьох видів: синкретичні фігури, щільно скручені спіралі, хвилясті лінії, розтягнуті спіралі, обвиті навколо фігур. Синкретичні фігури мають тіло людини з головою кобри у стані агресії з розпущеним капюшоном. У формі хвилястих ліній змії, яких утримує по одній у кожній руці бітрикутна фігура у положенні стоячи, руки в сторони-вверх. У формі розтягнутої спіралі змія, що обвиває жіночу оголену фігуру у положенні стоячи. Щільно скручені спіралі різних форм, напрямків, кількості обертів по одинці й у композиціях розміщені в різних зонах на обличчі, тулубі, кінцівках.

Спіралі у три з половиною оберти щільно скручені навколо пупа (жіночі статуетки стоячи) у місці знаходження психоенергетичного центру, визначеного у давній китайській психосоматичній системі цигун, як нижній *дан-тянь*. На статуетці фалосу такі спіралі містяться з обох зовнішніх боків яєчок. Змія у формі розтягнутої спіралі три з половиною рази оповила оголене тіло жіночої фігури у положенні стоячи. Щільно скручені спіралі у три з половиною оберти (жіночі статуетки стоячи і сидячи) в зонах сідниць, кульшових суглобів, передньої поверхні стегон; у два з половиною оберти – нирок, кульшових суглобів у проекції на сідниці; у два оберти – крижів, кульшових суглобів; у півтора оберти – молочних залоз, селезінки, пупа, яєчників, лона, передньої верхньої сторони стегон, сонячного сплетення, серця зі сторони спини між лопатками, очей; в один оберт – лона, яєчників, правої лопатки.

Деякі змієподібні зображення спіралей складаються з двох щільно скручених у протилежних напрямках, що переходять одна в іншу. Їх фахівці з трипільської культури вважають стилізованими зміями і місячним символом. На нашу думку, вони ідентичні із знаком давніх китайських культових традицій *тайцзи* – символом Верховного розумового принципу Всесвіту, єдності й переміни протилежностей у колі існування, співіснування взаємно залежних позитивної активної чоловічої та негативної пасивної жіночої енергії, кожна з яких має у собі зародок іншої, і разом складають першопричину і основу усього творення, корінь будь-якого існування. Зображення витягнутої в пряму або звитої в три з половиною оберти змії ідентичні графічним символам *кундаліні* індо-тибетських культових традицій – універсальної творчої жіночої життєвої енергії, духовної божественної сутності людини, що дримає в кореневому психоенергетичному центрі у основи хребта *муладхара чакри*, згорнута у три з половиною оберти.

Трикутники різних видів поширені в будові тіл та декорі антропоморфних фігур трипільської культури. Два рівнобедрені послідовно направлені вершинами вниз трикутники, вершина верхнього дотикається до середини основи нижнього, утворюють торси фігури з двома тулубами у положенні стоячи. Два рівнобедрені трикутники вершинами вниз і вгору, що дотикаються, складають тіла мальованих і різьблених бітрикутних антропоморфних фігур у динамічних і статичних положеннях стоячи. Два прямокутні трикутники вершинами вгору в області серця, рівносторонні із спільною основою вершинами вгору в області сонячного сплетення і рівнобедрений вершиною вниз в області лона декорують жіночу оголену фігуру у положенні сидячи на низькому сидінні.

Рівнобедрений трикутник вершиною вниз за тантричними канонами символізує жіночу життєдайну творчу енергію, вершиною вгору – чоловічу. Рівносторонній трикутник вважається символом бога-творця, триєдинства – основи гармонії всіх явищ світу.

Ромб чи косо поставлений квадрат, розділений навхрест на чотири менших ромби, у багатьох випадках з цятками у центрі, на думку фахівців з трипільської культури [2, 3], найпоширеніший декор жіночих культових статуеток трипільської культури. Чотири суміжні ромби в одному, розміщені в області живота навколо пупа верхній, яєчників – бокові, лона – нижній з крапками в середині одного, кількох або кожного, а також ззовні вгору стегон з колами в середині кожного; три суміжні – в зонах яєчників і лона з колами в середині кожного; два суміжні – в зонах правого яєчника і лона із спіралями в середині

кожного; два послідовно з'єднаних – навколо центрів сідниць, з крапкою-наколом в середині кожного; одинарний – в зоні сонячного сплетення зі спини, з трьома косими лініями в центрі, а також серця зі спини та зверху-спереду стегон. Поширення символу ромб отримало пояснення фахівців з трипільської культури, як прояв культу божества родючості [3], так як на низці фігур з ромбово-цятковим візерунком виявлені зображення рослин, відбитки зерна на животах жіночих фігур та домішки зерен пшениці у глині, з якої виліплені деякі статуетки. Виходячи з цього деякі фахівці вважають, що ромбово-цятковий візерунок виражає ідею безсмертя кругообігу життя, подорожуючої сили зерна, переплетення магії родючості полів з магією людської плодючості.

Символи коло, овал, крапка зустрічається в жіночих і чоловічих антропоморфних статичних і динамічних зображеннях трипільської культури у положеннях стоячи і сидячи окремо і у композиціях з іншими символами. Коло, на думку фахівців з трипільської культури, символізує дух, увесь космос, все, що є духовним, небесним. Коло обведене навколо села або поля вважалось оберегом із захисними функціями, а концентричні кола – магичним символом сакрального простору.

Висновки

1. Антропоморфні культові зображення трипільської культури системно декоровані знаками геометричних, рослинних та тваринних форм, розташованих в зонах анатомічних і біоенергетичних координат найважливіших органів, функціональних та біоенергетичних систем організму людини.

2. Знаки-символи декору антропоморфних культових зображень трипільської культури ідентичні за формою з теологічними, астрологічними та енергоінформаційними знаками-символами культових психосоматичних практик інших культур.

3. Психосоматичні вправи у динамічних і статичних положеннях стоячи і сидячи входили до складу культових практик трипільської культури.

4. Подальші дослідження надбань психосоматичних практик трипільської культури збагатять скарбницю засобів фізичної культури.

Список літератури

1. Вацеба О.М. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: Показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури і спорту / Укл. та автор вступної статті О. Вацеба. Л.: Українські технології, 2003. – 52 с.

2. Иллюстрированная энциклопедия символов / Сост. А. Егзаров. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 723 с.

3. Енциклопедія трипільської цивілізації: У 2 т. / Укл. Л.М. Новохатько, М.І. Сенченко, Т.І. Іжевська та ін. – К.: ТОВ «УКРПОЛІГРАФМЕДІА», ТОВ «ПРИНІВСЬКА», 2004.

4. *Taranec N.* The Trypilska Kultura – The Spiritual Birthplace of Ukraine [//www.trypillia.com/articles/eng/re1.shtml](http://www.trypillia.com/articles/eng/re1.shtml)

АНАЛИЗ БИОИНФОРМАЦИОННЫХ И ПСИХОСОМАТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ КУЛЬТОВЫХ ПРАКТИК ТРИПОЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Елена ТВЕРДОХЛЕБ

НГУУ «КПИ», г. Киев

Аннотация. С целью изучения биоинформационных аспектов культовых практик трипольской культуры методами визуального и логико-теоретического анализов были исследованы антропоморфные культовые изображения трипольской культуры.

Выявлены формы трипольских знаков-символов антропоморфных культовых изображений, анатомические и биоэнергетические координаты их расположения, сходство с теологическими, астрологическими и энергоинформационными знаками-символами, которые использовались в культовых психосоматических практиках других культур, и предположительные психосоматические упражнения культовых практик трипольской культуры.

Ключевые слова: биоинформационные аспекты, психосоматические упражнения, трипольская культура.

THE ANALYSIS OF BIOINFORMATIVE AND PSYCHOSOMATIC ASPECTS OF TRYPILLYA RELIGIOUS PRACTICES

Olena TVERDOKHLIB

NTUU "KPI", Kyiv

Abstract. The anthropomorphic cult images of Trypillya Culture have been studied by the methods of visual, logical and theoretical analyses for the purpose of researching the bioinformative aspects of Trypillya religious practices. Trypillya symbols of anthropomorphic cult images, their anatomic and bioenergetic coordinates, similarity with theological, astrologic, energetic and informative symbols used religious psychosomatic practices of the other cultures, and presumable religious psychosomatic practices of Trypillya Culture have been revealed.

Key words: bioinformative aspects, psychosomatic practices, Trypillya Culture.